

Well-being in Prison: The Case of Serbia*

Autorke: Ljeposava Ilijić, Olivera Pavićević i Milena Milićević

Nova knjiga (izdata 2024. godine) autorki Ljeposave Ilijić, Olivera Pavićević i Milene Milićević, naslovljena *Well-being in Prison: the Case of Serbia* („Dobrobit i blagostanje u zatvoru: Slučaj Srbije“), pruža zainteresovanom čitaocu izuzetnu priliku da se upozna sa više naučnih problema i mnoštvom istraživačkih rezultata. Studija je napisana na engleskom jeziku i na 300 stranica se bavi konceptom dobrobiti i blagostanja u zatvoru, od istorijskih i filozofskih ideja do savremenih mera kvaliteta zatvorskog života i subjektivnog blagostanja u zatvorskom okruženju. Osim toga, knjiga nudi pregled zatvorskog sistema Srbije, uključujući pravni okvir, tipove institucija, prava osuđenih lica i statističke podatke o zatvorskoj populaciji. Konačno, autorke su predstavile i svakako najzanimljiviji deo ove studije — empirijske podatke zajedno sa ništa manje inovativnim metodama koje su primenjene pri njihovom prikupljanju i obradi.

Studija je nastala kao rezultat trogodišnjeg nacionalnog naučnog projekta *PrisonLIFE*, čiji je cilj da se razume i poboljša kvalitet zatvorskog života osuđenih lica u Srbiji. Podaci su prikupljeni u periodu od maja 2022. do januara 2023. godine od 611 osuđenih lica u pet zatvora u Srbiji. Prigodnim uzorkom je obuhvaćeno 525 muškaraca i 86 žena pravosnažno osuđenih na kaznu zatvora.

Sa ciljem da se sve navedeno postigne, osmišljena je i primenjena je srpska verzija instrumenta MQPL (*Measuring the Quality of Prison Life*): *Merenje kvaliteta zatvorskog života*. Originalu verziju MQPL-a je kreirao Centar za istraživanje zatvora Univerziteta u Kembridžu. Sam upitnik pokriva širok spektar tema relevantnih za iskustvo osuđenih lica na izvršenju kazne zatvora, uključujući poštovanje, odnose sa zatvorskim stručnim osobljem, bezbednost, lični razvoj i blagostanje. Osim toga, knjiga čitaocu

* Ilijić, L., Pavićević, O., & Milićević, M. (2024). *Well-being in prison: The case of Serbia*. Institute of Criminological and Sociological Research. <https://doi.org/10.47152/PrisonLIFE.D4.1>

pruža i uvid u to kako individualne karakteristike, zatvorsko okruženje, institucionalne prakse i životna iskustva utiču na subjektivno blagostanje i lični razvoj osuđenih lica. Glavno istraživačko pitanje koje ova studija postavlja je: *Kako se nivoi dobrobiti, blagostanja i razvoja osuđenih lica razlikuju u zavisnosti od različitih faktora?*

Odgovori na ovo kompleksno pitanje, to jest, rezultati istraživanja svedoče o tome da su osuđenici bili zadovoljni uslovima života u zatvoru i mogućnošću da održavaju kontakt sa porodicom, ali su bili kritičniji prema profesionalizmu zaposlenih u zatvoru. Ova percepcija je bila slična kod muškaraca i žena. Osuđenici su ocenili dobrobit, blagostanje i razvoj niže nego materijalne uslove i održavanje veza sa bliskim osobama, ali više od celokupnog funkcionisanja zatvorske jedinice i profesionalnog ponašanja zatvorskog stručnog osoblja. Osuđenice su dobrobit, blagostanje i razvoj ocenile niže od ostalih kategorija, ali uporedivo sa ocenom profesionalnog ponašanja zatvorskog stručnog osoblja.

Istraživanje je takođe pokazalo i da su svi ispitanici bili nezadovoljni svojim opštim blagostanjem u zatvoru. Najpozitivnije su se osećali u pogledu mogućnosti za lični razvoj i osećaja kontrole nad svojim postupcima. Izražavali su, pak, optimističan stav u vezi sa mogućnošću sopstvene promene i poboljšanja, ali nisu bili sigurni u to koliko zatvorski sistem može da doprinese u tome i manje uvereni da će im zatvor pomoći nakon izlaska na slobodu. Iskazivali su i osećanje da mogu da očuvaju svoj identitet, ali i da imaju ograničenu autonomiju u svakodnevnom životu. Iako su prepoznavali probleme u zatvorskom okruženju i negativne aspekte zatvorskog života, prijavili su niži nivo uznemirenosti, izuzev problema sa upravljanjem emocijama i spavanjem.

Osuđenici muškog pola koji su bili stariji, bez istorije zloupotrebe droga, problema sa mentalnim zdravljem i koji su bili radno angažovani u zatvoru izjasnili su se najpozitivnije kada je u pitanju lični doživljaj dobrobiti i blagostanja u zatvoru. Osuđenice koje su bile starije, bez istorije zloupotrebe droga, problema sa mentalnim zdravljem, nasilnim ponašanjem i samopovređivanjem, a koje su imale posete u zatvoru, takođe su se izjasnile pozitivnije prema nekim aspektima zatvorskog života vezanim za dobrobit i blagostanje.

Očekivano, kod osuđenika u poluotvorenim odeljenjima utvrđen je viši nivo dobrobiti i blagostanja kao aspekta kvaliteta zatvorskog života nego kod osuđenika u zatvorenim odeljenjima. Duži periodi zatvorenosti su generalno bili povezani sa manje povoljnim iskustvima u zatvoru za žene.

Ispitanici koji su bili prvi put na izvršenju kazne zatvora izjasnili su se pozitivnije nego oni koji su ranije već bili u zatvoru. Takođe, osuđenici koji su koristili nagrade i privilegije osećali su se pozitivnije nego oni koji nisu. Sa druge strane, osuđenici prema kojima su primenjene disciplinske mere u zatvoru ocenili su negativnije dobrobit i blagostanje u poređenju sa onima kojima nisu bile izrečene disciplinske mere.

U završnom poglavlju, knjiga se bavi praktičnim implikacijama istraživanja i autorke su ponudile preporuke za unapređenje dobrobiti i blagostanja osuđenih lica u zatvoru.

Prvo, postoji potreba da se unapredi profesionalizam zatvorskog stručnog osoblja. Pored toga, neophodna su poboljšanja u oblastima finansiranja i resursa, fizičke bezbednosti, zdravstvene zaštite i životnih uslova, kao i u pojedinim segmentima tretmana (posebno u pogledu sportskih i slobodnovremenih aktivnosti).

Drugo, studija naglašava potrebu za rodno specifičnim pristupima u postupanju sa osuđenim licima. Za osuđenice, jedan deo fokus a bi trebalo da bude na negovanju socijalnih veza, dok za muškarce, prioritet bi trebalo dati psihološkom i fizičkom blagostanju. Pored toga, programi treba da budu osetljiviji na individualne razlike između osuđenika, posebno u pogledu njihove starosti i prethodnog obrazovanja kako bi se ostvarili pozitivni efekti na nivo dobrobiti, blagostanja i ličnog razvoja i unapredio kvalitet zatvorskog života.

Treće, predlaže se usmeravanje strategija rehabilitacije na osuđenike recidiviste kod kojih je obično zabeleženo niže blagostanje. Osim toga, nalazi ukazuju na neophodnost redovnih (re)klasifikacija i izmena programa postupanja (napredovanje u povoljnije tretmanske grupe, odnosno odeljenja) s obzirom da su osuđenici iz odeljenja poluotvorenog tipa procenili da imaju bolje blagostanje u poređenju sa osuđenima u odeljenjima zatvorenog tipa.

Konačno, nalazi potvrđuju važnost ciljanih intervencija za osuđenike sa visokim rizikom. Pored toga, nalazi ukazuju da bi procena rizika mogla pomoći u identifikovanju osuđenih lica kojima je potrebna dodatna podrška, kao što su osuđenici sa istorijom samopovređivanja, pokušaja samoubistva, zloupotrebe droga ili problema sa mentalnim zdravljem. Rehabilitaciji osuđenih lica i njihovoj uspešnoj socijalnoj reintegraciji po izlasku na slobodu bi moglo doprineti radno angažovanje, kao i dodeljivanje proširenih prava i pogodnosti.

Knjiga pred čitaocem nudi sveobuhvatan pogled na dobrobit i blagostanje u zatvorima u Srbiji iz perspektive samih osuđenika, što je za sada jedinstven poduhvat u domaćoj naučnoj literaturi. Kroz analizu konkretnih faktora, pruža dragocene informacije o dobrobiti i blagostanju osuđeničke populacije, a koje bi mogle biti relevantne za kreatore politika i upravnike zatvora u cilju donošenja informisanih odluka o poboljšanju kvaliteta zatvorskog života. Zbog toga nema sumnje da će ova knjiga biti veoma zanimljiva i korisna ne samo akademskoj javnosti (specijalnim pedagozima, pravnicima, sociolozima i psiholozima), nego i stručnjacima iz različitih oblasti prakse koji se bave srodnim temama: vaspitačima u zatvorima, predstavnicima policije i pravosuđa, zatvorske uprave i mnogim drugima. Konačno, ova studija na vrlo autentičan način oslikava brojne aspekte zatvorskog života i razotkriva mnoge predrasude, zbog čega predstavlja nezaobilazno štivo i za medijske radnike, aktiviste, nastavnike i sve one koji žele da se upoznaju sa ovom značajnom i (do sada) nedovoljno istraženom temom.

*Andrej Kubiček **

* Korespodencija: andrejkubicek@gmail.com, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Građanička 18, 11000 Beograd, Srbija. ORCID <https://orcid.org/0000-0003-4564-2827>
Predloženo citiranje: Kubiček, A. (2024). Well-being in Prison: The Case of Serbia (prikaz knjige). *Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja*, 43(3), 77–80.

©2024 by authors

This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0).